

Nedan följer en berättelse av Gisela Cronholm Twetman:

Min bror

Min bror Sonje föddes 24 maj 1908 som första barn i Mors¹ och Fars äktenskap. De vigdes i all stillhet och reste sedan till Köpenhamn för fotografering. Detta var den 5 februari, så barnet var romantiskt kallat ett kärleksbarn, troligen från en herdesstund uppe på Hallandsåsen. Om detta vägrade föräldrarna att tala. Det var deras ensak. Som liten hörde jag far då och då tilltala mor med smeknamnet Sonja och jag inbillar mig att namnet Sonje är härlett därav. Som förstfödd son hade han en särskild plats i föräldrarnas hjärta. Det kände man som barn nummer två. Och dessutom så var jag ju flicka.

Sonje föddes i Båstad då far tjänstgjorde där på stationen. Bostaden låg i en villa vid namn Malensro nedanför åsen, och Mor hade inför begynnande förlossning att kalla hem Far från stationen genom att tända ett ljus i fönstret. Förmodligen fanns det någon slags hjälp i form av barnmorska att tillkalla.

Sonje blev ett snällt och lugnt barn under sin uppväxt. Det enda sätt på vilket han avvek från andra barn var att han fick bära axellångt page-hår, mörkblont. Det hade ju ingen annan pojke och det var säkert plågsamt för honom ända tills han började skolan.

Detta skedde i Stenbocksskolan i Helsingborg dit familjen hade flyttat.

Bostaden låg i ett tämligen nybyggt hus mitt på en åker (nuvarande Föreningsgatan) Det fanns härliga lekrområden runt om på åkern, lekkamrater också och eftersom terrängen lutade nedåt mot Hälsan gick det att åka kälke där på vintern. Kälken, som kom från fars föräldrarhem, var stor och otymplig – det kunde säkert sitta 8 – 9 ungar på den.

Sonje hade en farbror², konstnär kallad, som var mycket fäst vid sin brorson och uppmuntrade honom i hans tecknarintresse. Blad annat gällde det att få hästens ben att tecknas på rätt sätt. Farbrodern tillverkade även storslagna leksaker åt honom. Sålunda fanns det en skånsk ladugård

1 Emy Johansson 1886 -1967

2 WC, William Cronholm

med halmtak, en pansarkryssare och en segelbåt, allt mycket välgjort och i storlek större.

År 1916 sökte Far tjänst i Katrineholm och det blev för Sonje och hans syskon att byta till en helt ny miljö, en ny natur, ett nytt klimat och en ny typ av människor. Skolproblemen verkade var bekymmersamma och på hösten 1917 och när jag skulle börja skolan beslöts att placera oss båda i farmors-hemmet i Ängelholm. Således reste Far med oss till Ä, Parkgatan 4³, där farmor bodde tillsammans med hemmadottern Rosalie och sonen konstnären William.

Det var en egendomlig stämning i det huset. Farmor visade aldrig några känslor, faster lite mera, men hon gick i hemmet som ett underkuvat oavlönat hembiträde (eller piga hette det på den tiden) och på mycket små medel skulle hon hålla hemmet i stånd och mat på bordet. För detta fick hon inget tack men mycket ovetat av brodern som aldrig höll mattider. De båda skolterminerna blev svåra för oss.

Sonje sattes i samskolans första klass och jag i en privatskolas andra klass. (det var tydligen folkskolan i Katrineholm som avgjorde vistelsen i Ä. Folkskolan var ju till för arbetarbarn). Att jag fick börja i 2dra klass som sju-åring grundades sig på föräldrarna ansåg att jag ej behövde gå varje klass i skolan.

Skolgången förlöpte något så när. Fritiden blev värre. Ingen av de vuxna såg till att vi hade något att syssla med. Sonje som var 9 år fick gå ut och leka med kamrater till ett visst klockslag. Jag stod mest i dörrhålet till köket där faster pysslade med min eviga fråga: ”vaaaad ska jag göra??. Stackars faster helt bunden av sin mors beslut. Och Farmor? Jo, satt vid fönstret med dess skvallerpegel och höll reda på gatan, i vems sällskap och om någon hade ny hatt.

Första världskriget pågick för fullt och det var ransonering. Speciellt brödransoneringen var besvärlig. Vi båda hade några ransoneringskort men våra ransoner försvann glupskt i andras magar. Vi var ofta hungriga men min snälle storebror vågade inte säga något. Vi klagade för Far när han kom och hälsade på, men ej heller han rådde på eländet.

Det var roligt när Far kom och hälsade på oss, men helt förödande för mig när han åkte. Tre timmars gråt med otäck huvudvärk var följd. Min bror grät ej, men hans tappra försök att trösta syster lipsillen hade föga respons. Efter två terminer slapp vi ”deportationen” och vi fick börja i skolan i Katrineholm, jag i folkskolan och Sonje i samrealskola. Det var skönt för honom både att ha hem och skola nära och för en 10-åring var det viktigt att ha de nära relationerna till sin Far.

Höstterminen gick mot sitt slut. Det var övningar inför julfesten. När dagarna för denna var inne gick Sonje men kom snart hem igen då han kände sig så dålig med feber och huvudvärk. Febern steg på natten och tillkallad läkare sände honom till Epidemijukhuset för misstänkt difteri. Behandlingen var dåtidens med ångtält och magnecyl. Den 20 december åkte Far till sjukhuset för att hälsa på medan Mor julstökade i köket. Så gick dörren upp och där stod en snöhöljd stel Far med en ännu stelare son i famnen. Han hade burit sin döde son⁴ i famnen hela vägen från sjukhuset och hem. En sådan scen glömmet en 8-åring aldrig.

I salongen ordnades plats för den öppna kistan med min döde bror, omgiven av gran och tända ljus och där fick vi syskon läsa ”Gud som haver” med knäppta händer.

På fars önskan fördes kistan i en granklädd godsvagn till Ängelholm, där han jordades till sång av sina gamla klasskamrater.

Skrivet 1988.

Renskrivet av Peter Twetman 2020

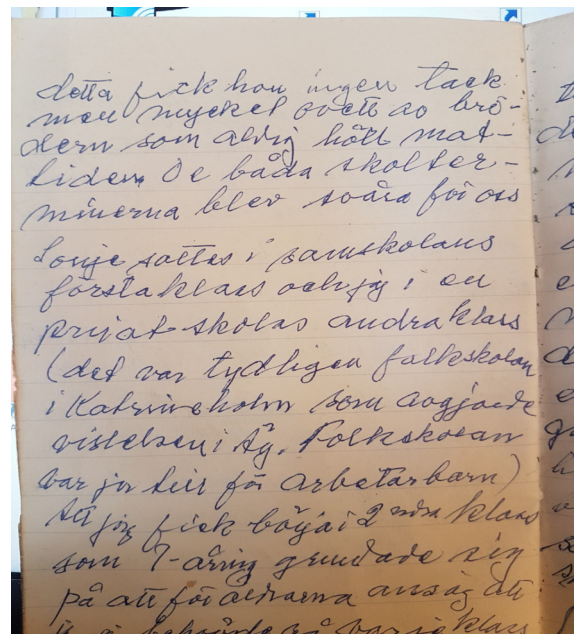
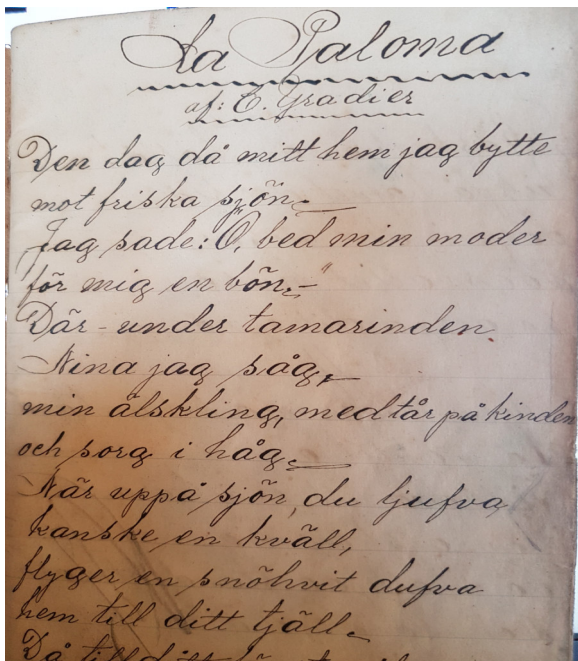
3 Hörnet mot Storgatan vid Stadsparken. Se även mer uppgifter senare.

4 Sonje hade en syster, Wanda, född 1914 som gick bort 1919, men om henne har jag inte funnit några anteckningar.

Morfars visbok

Som barn fick jag ofta höra att morfar, Hilmer Cronholm (1879 -1963) skrev så fantastiskt vackert. När så en liten skrivbok Morfars visbok, kom fram ur gömmorna är det lätt att beundra exempel på den tidens handskrift.

Jag gissar noteringar gjordes under flera år, för stilen ändras. Exakt årtal finns inte angivet, kanske 1890-talet, då han ett kort tag var ivägskickad som skeppsgosse. Texterna är nämligen bland annat exempel på sjömansvisor men också nationalistiska visor. Det finns titlar som: La Paloma, Briggen, Vi lätta för sista gången, Sländans höstvisa, Ebba Brahes klagan, Maskrosornas sång och flera andra

märkliga titlar.

Boken blev aldrig fullskriven, så långt senare fann sonen Sonje den och gjorde några teckningar, men de blev inte många.

Så småningom kom min mor, Gisela Cronholm (1910-1990) att använda den för sin berättelse om hennes bror Sonje, som återges ovan. Avskriften är så exakt som möjligt, då det finns några svårtolkade passager. Stilen är således inte lika lättläst som hennes fars.

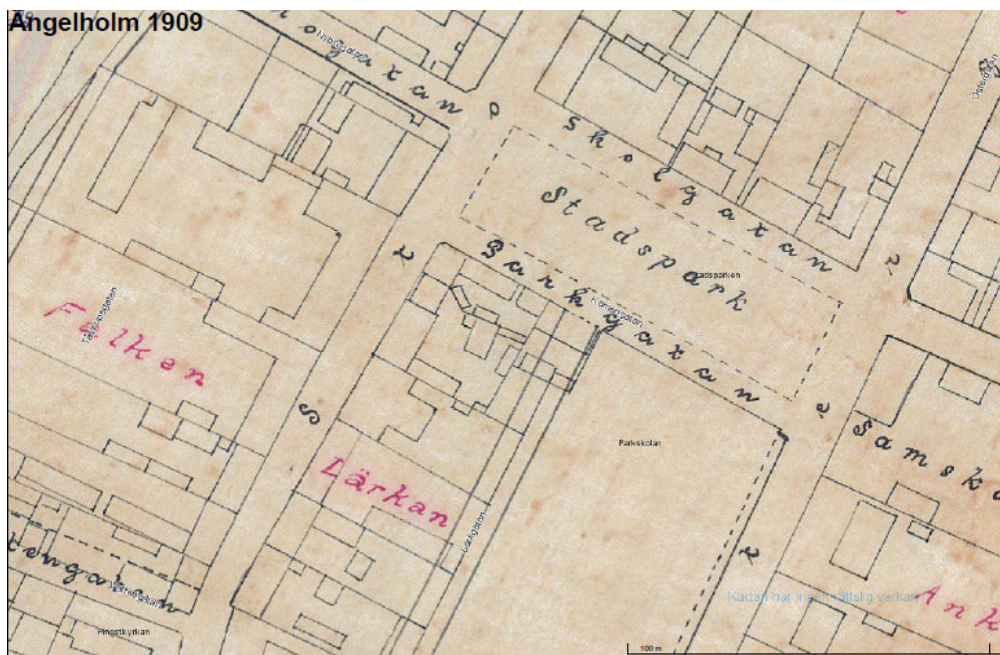
En teckning av Sonje

Bostaden i Ängelholm

Den i berättelsen angivna bostaden Parkgatan 4 finns inte längre men kan ha ett visst intresse att berätta om, dels för att familjen där upplevde märkliga öden men också för att det troligen är dess vita byggnader som förekommer på flera målningar av William Cronholm.

Sonjes farfar Anders På(h)lsson Cronholm flyttade från närbelägna Munka-Ljubgby i Grevie Kommun in till Ängelholm 1888. Han hade dessförinnan börjat som snickarlärling, blev mjölnardräng, så småningom själv mjölnare och så småningom ägare till flera kvarnar. Vid sidan av var han aktiv som landstingsman och kommunalt verksamhet mm . När han så lämnade Grevie bar flytten först till hyrd bostad i kvarteret Falken för att senare bli i inköpta gården i kvarteret Lärkan, som ligger på östra sidan av Storgatan. A. P. C. kallades sakkörare, som närmast kan översättas med självlärd advokat som hjälpte till med allehanda praktiska och juridiska sysslor. Även sådant som att skriva brev åt andra, ex till släktingar i USA. Sysselsättningen gav uppenbarligen så god inkomst att han kunde köpa fastigheten, som bestod av ett tvåvåningshus utmed Storgatan 60 och ett mindre, envåningshus, vinklat utmed Parkgatan nr 4. Troligen ägde han också grannhuset Parkgatan 6, men det är svårtolkade uppgifter. Detta är centralt i Ängelholm, vid Stadsparken. Han kom senare också att äga Fastigheten nr 86 i kvarteret Trasten och tomt "af sädesparten" nr12 . Betydelsen av sistnämnda har jag inte rätt ut. Fler hus och tomter kan ha förekommit.

Fastigheten nr 86 i kvarteret Trasten, en god bit till uppåt på Storgatan, är, inom parentes, också noterbar, då den visserligen skiftades efter APC död 1913, men aldrig kom att hanteras fullt ut av delägarna. Tomten förföll och till slut tvingade Kommunen fram en försäljning. Jag tror mig minnas att det var på 1960-talet. Det blev en futtig utdelning till, vid det laget, många ägare.

På Storgatan/Parkgatan kom efter APC död hans hustru Maria "farmor" (född Horn av Ranzien) att bo kvar med dottern Rosalie samt sonen William. Äldste sonen Algot hade enligt tidens sed fått ett bra arv och tidigt flyttat ut till egen bostad i Ängelholm, övertog faderns rörelse och blev tidvis framgångsrik men senare utblottad.

Familjen på Storgatan 60 verkar ha levt på ett relativt gott arv. Maria gick bort 1937 och de båda barnen bodde kvar. Konstnären William hade inte större framgångar. Varken med dikter, insända i mängder på försök till tidningar, själv bekostade diktböcker eller tavlor. Förhållandena blev nog sämre och sämre för så småningom har Hälsovårdsnämnden uppmärksammat situationen. Framför allt system hade det svårt och det saknades riktig värme i huset. En del hyrdes ut och syskonen flyttade upp till övervåningen. Vid en besiktning ålades William att åtgärda brister men det blev inte mycket gjort. Saknades så småningom säkert pengar När Rosalie gick bort 1952 såldes huset och han lämnade staden för Arlööv.

Texten sammanställd 2020 av Peter Twetman